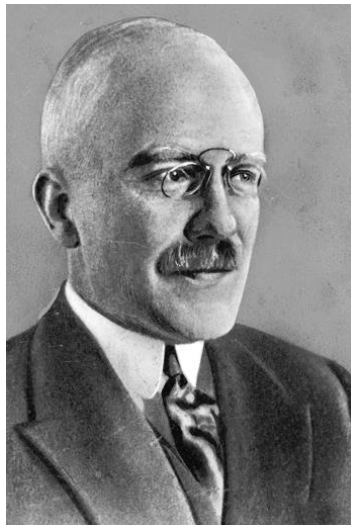

Z HISTORII PROKURATURY

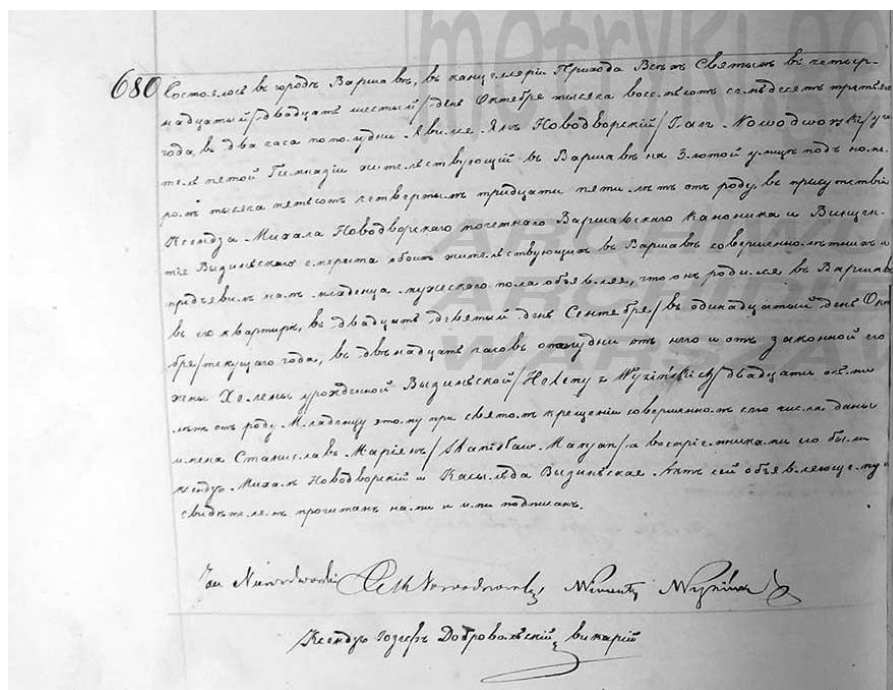
Stanisław Marian Nowodworski
Minister Sprawiedliwości i Prokurator Naczelny
w okresach 24 lipca 1920 r. – 19 czerwca 1921 r.
i 28 maja 1923 r. – 15 grudnia 1923 r.

Stanisław Nowodworski, minister sprawiedliwości. Fotografia portretowa
Źródło: https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/jednostka/-/jednostka/5922118/obiekty/246459#opis_obiektu.

Stanisław Marian Nowodworski urodził się 11 października 1873 r. w Warszawie w rodzinie Jana Edwarda Nowodworskiego (historyka, nauczyciela, publicysty). Jego dziadek Franciszek Nowodworski był prezydentem Włocławka w latach 1831–1832, a stryj Michał Nowodworski biskupem plockim. Stanisław Nowodworski był dwukrotnie żonaty. Pierw-

szą żoną była Halina z Nowodworskich, po której śmierci zawarł kolejny związek małżeński z Janiną z Więckowskich. Z żadnego ze związków nie posiadał potomstwa.

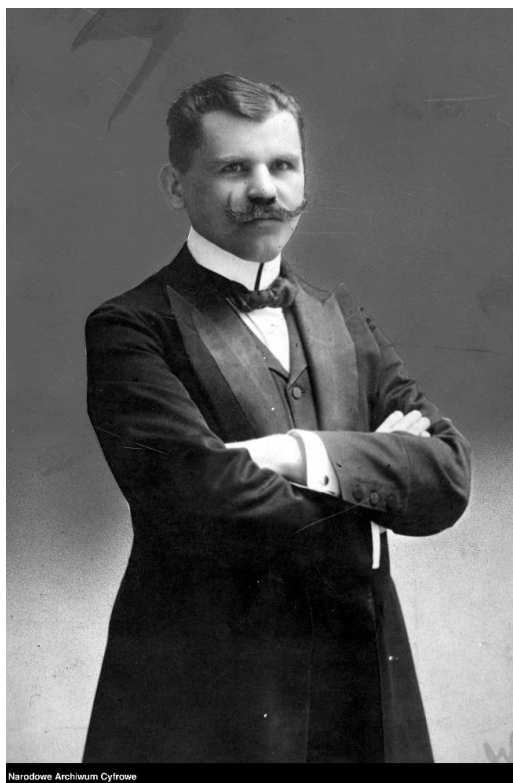

Fot: Akt Chrztu Stanisława Nowodworskiego.

Źródło: <https://web.archive.org/web/20160731170136/http://www.moremaiorum.pl/metryki-znanych-polakow/>.

Edukację wczesnoszkolną odbył w gimnazjum w Warszawie. Dalszą naukę kontynuował na wydziale prawnym na Uniwersytecie w Petersburgu, którą ukończył w 1897 r. Po studiach, w latach 1897–1899 Stanisław Nowodworski był aplikantem w Sądzie Okręgowym w Warszawie. Następnie został wpisany na listę pomocników adwokatów przysięgłych w Warszawie, a w 1903 r. otrzymał mianowanie na adwokata przysięgłego w Warszawie.

Od 1907 r. brał udział w działalności Stowarzyszenia Robotników Chrześcijańskich, gdzie zajmował się zagadnieniami związanymi z problematyką prawodawstwa pracy. W latach 1911 i 1913 ogłosił broszury: „Najem pracy fabrycznej” i „Ubezpieczenie robotnicze od nieszczęśliwych wypadków i na wypadek choroby”.

Stanisław Nowodworski.

Źródło: https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/jednostka/-/jednostka/5939836/obiekty/449954#opis_obiektu.

W czasie I wojny światowej, w latach 1914–1915 był członkiem Komitetu Obywatelskiego miasta Warszawy, a w okresie od sierpnia do 11 września 1915 r. był prokuratorem Trybunału przy tym Komitecie. Po jego rozwiązaniu przez niemieckie władze wstąpił do Straży Obywatelskiej.

W 1916 r. Stanisław Nowodworski został wybrany do pierwszej Rady Miasta Warszawy. Był członkiem komisji do spraw przemysłowych i ochrony pracy w IV Delegacji Magistratu oraz pracował w Wydziale Pomocy dla Ludności.

Aktywność polityczna Stanisława Nowodworskiego przejawiała się między innymi we współtworzeniu Stronnictwa Chrześcijańsko-Demokratycznego (SChD), które wywodziło się z działającego od 1905 r. Stowarzyszenia Robotników Chrześcijańskich. W okresie od listopada 1916 r. do października

1918 r. reprezentował SChD w Międzypartyjnym Kole Politycznym (MKP) wspólnie ze Szczepanem Jeleńskim i Ludomirem Czerniewskim.

Władze niemieckie aresztowały Stanisława Nowodworskiego w dniu 13 stycznia 1917 r. pod zarzutem redagowania i drukowania nielegalnych odezw i pism, które w ich ocenie były wymierzone w Tymczasową Radę Stanu (organ utworzony przez niemieckie i austro-węgierskie władze okupacyjne w Królestwie Polskim, który funkcjonował od 14 stycznia do 30 sierpnia 1917 r.). Został internowany najpierw w obozie w Lauban (obecnie Lubań), a następnie w twierdzy w Modlinie. Po zwolnieniu powrócił do Warszawy.

W 1918 r. zajmował stanowisko radnego-sekretarza w Radzie Miejskiej. Wraz z Tadeuszem Dymowskim oraz Władysławem Oyrzanowskim, Stanisław Nowodworski był w tym czasie członkiem specjalnego komitetu zajmującego się redagowaniem odezw antyniemieckich w Towarzystwie Popierania Przemysłu i Handlu Polskiego „Rozwój”, utworzonym w 1913 r.

Wiosną 1919 r. Stanisław Nowodworski został ponownie wybrany na stanowisko radnego w Radzie Miejskiej, był prezesem prawicowego Koła Pracy. 1 kwietnia 1919 r. został nominowany na sędziego Sądu Apelacyjnego.

Będąc nadal członkiem Stronnictwa Chrześcijańsko-Demokratycznego został powołany na stanowisko Ministra Sprawiedliwości w Rządzie Obrony Narodowej utworzonym przez Wincentego Witosa. Minister Sprawiedliwości równocześnie pełnił funkcję Prokuratora Naczelnego. Stanowisko to piastował w okresie od 24 lipca 1920 r. do 19 czerwca 1921 r. W czasie pełnienia obowiązków ministerialnych Stanisław Nowodworski, począwszy od sierpnia 1920 r., był członkiem komisji, której celem była ocena projektu powołania Trybunału Obrony Państwa, specjalnego organu sądzącego cywilów i wojskowych w czasie wojny polsko-rosyjskiej 1919–1920 r.

Dalsza działalność Stanisława Nowodworskiego na stanowisku Ministra Sprawiedliwości – Prokuratora Naczelnego w drugiej połowie 1920 r. przejawiała się między innymi w złożeniu projektu rozporządzenia Rady Obrony Państwa wydanego 6 sierpnia 1920 r. w sprawie zwalczania przestępstw popełnianych przez urzędników państwowych, który został przyjęty przez Radę Ministrów. Dnia 30 sierpnia 1920 r. zgłosił wniosek o powołanie komisji śledczej dla spraw naruszenia praw i zwyczajów wojennych. W październiku tego samego roku na jego wniosek Rada Ministrów uchwaliła 21 października 1920 r. rozporządzenie o uchyleniu sądownictwa doraźnego w byłym zaborze rosyjskim i austriackim, a w listo-

padzie powołał Okręgowe Dyrekcje Więzienne we Lwowie i Krakowie. Również w listopadzie 1920 r. Rada Ministrów uchwaliła złożony przez niego projekt dotyczący określenia zasad normujących stan prawny na ziemiach przyłączonych do Polski na mocy Umowy o preliminaryjnym pokoju i rozejmie między Rzeczpospolitą Polską a Rosyjską Federacyjną Socjalistyczną Republiką Rad i Ukraińską Socjalistyczną Republiką Rad, podpisanej 12 października 1920 r. Współdziałał z Ministrem Zdrowia Publicznego dr. Witoldem Chodźko w zakresie obostrzenia represji karnych w sprawach sanitarnych.

Członkowie Rady Ministrów, 1920 r. Stanisław Nowodworski pierwszy od prawej.

Źródło: <https://i.iplsc.com/premier-wincenty-witos-ze-swoim-gabinetem-1920/0003EGRZMXXV K8GK-C122-F4.jpg>.

Obowiązki ministerialne pełnił do 19 czerwca 1921 r., gdy Chrześcijańska Demokracja zdymisjonowała Stanisława Nowodworskiego ze składu rządu. Już z początkiem kwietnia przestał uczestniczyć w obradach rządu oraz podpisywać dokumenty ministerstwa. W związku z nominacją z 12 lipca 1921 r. wrócił do pracy na stanowisku sędziego do Sądu Apelacyjnego w Warszawie. W tym samym roku, dzięki poparciu radnych Chrześcijańskiej Demokracji i Koła Pracy został powołany z dniem 28 listopada 1921 r. na stanowisko prezydenta miasta stołecz-

nego Warszawy na miejsce ustępującego Piotra Drzewieckiego. Obowiązki te pełnił do 7 grudnia 1922 r. Ze stanowiska prezydenta miasta ustąpił wobec otrzymania nominacji na członka Najwyższego Trybunału Administracyjnego (NTA).

Kontynuując swoją karierę polityczną, Stanisław Nowodworski kolejny raz kandydował w wyborach, tym razem do Senatu RP I kadencji z ramienia Narodowego Chrześcijańskiego Stronnictwa Pracy z listy państwowej. 12 listopada 1922 r. został senatorem i przewodniczył senackiemu klubowi parlamentarnemu swojego stronnictwa. Był również prezesem klubu Narodowego Chrześcijańskiego Stronnictwa Pracy. Przewodniczył senackiej komisji skarbowo-budżetowej i brał udział w pracach komisji prawniczej.

Powołując drugi gabinet Wincenty Witos, ponownie powierzył stanowisko Ministra Sprawiedliwości – Prokuratora Naczelnego Stanisławowi Nowodworskiemu 28 maja 1923 r. Kontynuował on politykę unifikacji ustroju sądownictwa, prokuratury, adwokatury i notariatu w całym kraju opierając się o polskie ustawodawstwo, skupiając się również na unifikacji pragmatyki służbowej pracowników tych instytucji oraz zabezpieczenia ich przed skutkami inflacji. Stanisław Nowodworski zaproponował zmiany w ustawie o sądach przemysłowych i kupieckich, które zostały uchwalone przez Radę Ministrów 12 lipca 1923 r. W październiku tego samego roku podjęto decyzję, o konieczności powołania na Górnym Śląsku specjalnego sądu do walki z drożyzną, czego konsekwencją było uchwalenie rozporządzenia z 15 października 1923 r., podpisane przez Wincentego Witosa, Stanisława Nowodworskiego oraz Władysława Kiernika (Ministra Spraw Wewnętrznych), a uchylono je 3 grudnia 1923 r.

Drugi rząd Wincentego Witosa po zmianach personalnych 27 października 1923 r. (Stanisław Nowodworski piąty od prawej).

Źródło: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/69/Rz%C4%85d_Witosa_1923.jpg.

Stanisław Nowodworski ustąpił wraz z całym gabinetem Wincentego Witosa 15 grudnia 1923 r. W maju 1926 r. zrzekł się mandatu senatora RP z powodu nominacji na sędziego Sądu Najwyższego, a 29 października tego samego roku został mianowany członkiem Trybunału Kompetencyjnego. W 1930 r. został drugim wiceprzewodniczącym Zrzeszenia Sędziów i Prokuratorów RP.

Stanisław Nowodworski zmarł 22 września 1931 r. w Warszawie. Został pochowany na Cmentarzu Stare Powązki, w grobowcu swego ojca Jana Nowodworskiego, kwatera P-3-14.

W 2022 r. z inicjatywy Prezesa Rady Ministrów, Fundacja „Stare Powązki” w ramach projektu odrestaurowywania grobów ministrów II RP, odnowiła miejsce pochówku Stanisława Nowodworskiego.

Miejsce pochówku Stanisława Nowodworskiego na cmentarzu Powązkowskim.

Fot. Marek Wolff-Zdzienicki.

Źródła

1. https://cmentarze.um.warszawa.pl/pomnik.aspx?pom_id=14710 (dostęp: 29 czerwca 2023 r.).
2. <https://i.iplsc.com/premier-wincenty-witos-ze-swoim-gabinetem-1920/0003EGRZMXXVK8GK-C122-F4.jpg> (dostęp: 29 czerwca 2023 r.).
3. https://pl.wikipedia.org/wiki/Drugi_rz%C4%85d_Wincentego_Witosa (dostęp: 29 czerwca 2023 r.).
4. https://pl.wikipedia.org/wiki/Stanis%C5%82aw_Nowodworski (dostęp: 29 czerwca 2023 r.).
5. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/69/Rz%C4%85d_Witosa_1923.jpg (dostęp 29 czerwca 2023 r.).
6. https://web.archive.org/web/20160407052646im_/http://www.moremaiorum.pl/wp-content/uploads/2014/02/Akt-chrztu-Stanis%C5%82awa-Nowodworskiego.jpg (dostęp: 29 czerwca 2023 r.).
7. https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/jednostka/-/jednostka/5922118/obiekty/246459#opis_obiektu (dostęp 29 czerwca 2023 r.).
8. https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/jednostka/-/jednostka/5939836/obiekty/449954#opis_obiektu (dostęp 29 czerwca 2023 r.).
9. Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej, redakcja naukowa Jacek M. Majchrowski przy współpracy Grzegorza Mazura i Kamila Stepana, Wydawnictwo BGW, Warszawa 1994.
10. Polski Słownik Biograficzny, Tom XXIII, Kraków 1978.